

the limits different components the presented model is shown performance of the teacher on the student – which are or defining or corrective. With support on conceptual provisions of modular technologies of education addressed issues of content of structuring the information and technology training future teachers of technology. Discussed the selection of methods for complex of modular training for the conditions of modular training and conditions of model in the context of the implementation of the concept of humanistic pedagogy, personality oriented approach and constructivism. Discussed the methods, forms and training tools that can be used in both traditional and distance learning.

Keywords: *information-technological competence, modular training, modular training material representation, system of information and technology training.*

УДК 378:364-43

Мекшун А. Д.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

В статті розглядаються основні педагогічні умови формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників, визначено та узагальнено ряд умов, що сприяють формуванню правової компетентності майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: *правова компетентність, умови, педагогічні умови, формування правової компетентності.*

Наразі підвищення професіоналізму соціального працівника та формування необхідних компетентностей потребує перегляду та відповідного корегування системи їх підготовки. Вона повинна, перш за все, орієнтуватися на принципи саморегуляції, взаємодії та розвитку педагогічних структур, що здійснюють підтримку нововведень та прогресивних тенденцій, що спостерігаються в освіті.

На думку українських учених (Т. Алексєєнко, О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська), соціально-педагогічна діяльність – це різновид професійної діяльності, яка спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її соціокультурних потреб або відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності людини. Її зміст і структура як виду професійної діяльності, з одного боку, відповідають філософським і психологічним трактуванням діяльності, а з іншого, виражають соціальний аспект цієї діяльності, що визначається соціальним замовленням, соціальними потребами, соціокультурними особливостями середовища та частково відображені в соціальній політиці держави [13].

Мета дослідження, визначити основні педагогічні умови формування правової компетентності у майбутніх соціальних працівників.

Серед пріоритетних завдань соціально-педагогічної діяльності виокремлюють: зміцнення та активізацію адаптаційного потенціалу особистості; збереження та покращення фізичного, психічного та соціального здоров'я особистості; створення сприятливих умов у мікросоціумі для розвитку здібностей і самореалізації особистості; надання соціальної, психологічної, педагогічної підтримки та допомоги особистості; попередження та локалізацію негативних впливів на особистість факторів соціального середовища [14].

Незважаючи на те, що науково-методична база для підготовки майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів існує, на практиці ми бачимо студентів та випускників цієї спеціальності, які усвідомлюють значення власної духовності та етики спілкування, необхідності власного саморозвитку та самовдосконалення, як передумови успішної реалізації свого професійного і людського потенціалу.

Методичне забезпечення покликане зорієнтувати студентів у змісті навчального процесу і найбільш ефективних методах його здійснення. Воно спрямоване на вдосконалення методики викладання, впровадження активних, інноваційних методів навчання та його ефективний контроль.

Відтак визначаючи умови взаємодії, доцільно спиратися на сучасне наукове розуміння поняття “умова”, яка трактується, з одного боку, як сукупність об'єктів (речей, процесів, стосунків), необхідних для виникнення, існування або зміни якогось об'єкта, а з іншого – як синонім до понять “середовище”, “обставини”, “становище” [14].

Тобто, умови представлені як чинники, які слугують причиною виникнення й існування певного об'єкта або суспільного явища, і як певне середовище, у якому розгортається процес. У тлумачному словнику вказується, що умова – це необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь, або сприяє чомусь. Умови забезпечують таку ситуацію, яка сприятиме здійсненню певної діяльності [6].

У словнику з освіти та педагогіки “умова” визначається як сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на фізичний, психічний, моральний розвиток студентів, їхню поведінку, виховання і навчання, формування особистості [9].

Л. А. Мірошніченко визначає умову як обставину, середу, обстановку, в яких існують предмети, події, явища і які забезпечують останнім їх подальший розвиток і існування [5].

Е. Е. Боровкова розуміє під педагогічними умовами взаємодіє комплекс заходів навчально-виховного процесу, який забезпечує перехід працівників на більш високий рівень, при чому умови можуть виконувати і роль перешкоди [2].

Педагогічні умови – це особливості організації навчально-виховного процесу, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості [3].

Тобто, педагогічні умови – категорія, визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети [10].

Під педагогічними умовами становлення правової компетентності майбутнього соціального працівника ми розуміємо сукупність заходів освітнього процесу, спрямованих на становлення у них професійної спрямованості та яка забезпечує їх перехід на більш високий рівень.

Формування професійної компетентності соціального педагога – це складний процес “проектування” особистості. Створення певних педагогічних умов в процесі навчання надасть змогу кожному студентові сформулювати свою особистісну модель на шляху до удосконалення професійної майстерності. **До таких умов можна віднести:** збільшення кількості годин на дисципліні професійного спрямування; проходження практики студентами протягом усього періоду навчання; забезпечення професійної спрямованості дисциплін, які не входять до циклу професійно-орієнтованих; наявність висококваліфікованих кадрів (професорсько-викладацького складу). Опанування спеціальності “Соціальна робота” охоплює комплекс дисциплін: “Вступ до соціальної роботи”, “Теорії та методи соціальної роботи”, “Індивідуальне консультування”, “Групова робота”, “Робота в громаді” [4].

До групи найбільш загальних умов відноситься: методологічне, організаційно-управлінське, матеріально-технічне, методичне та кадрове забезпечення процесу правової підготовки майбутніх соціальних працівників.

Методологічне забезпечення процесу професійної підготовки студентів мається на увазі використання певної сукупності знань для обґрунтування програм дослідницької діяльності, її логіки і методів, а також для оцінки якості. Першими серед таких знань виступають загальнофілософські становища. Друге джерело методологічного забезпечення – загальнонаукова методологія. Звідси студент може запозичувати системний або діяльнісний підхід. Третє джерело – знання, отримані в результаті методологічних досліджень в галузі соціальної роботи, завдання яких – виявлення закономірностей і тенденцій розвитку теорії соціальної роботи як науки в її зв'язку з практикою, принципів підвищення ефективності та якості психолого-педагогічних досліджень соціальної сфери, аналіз понятійного складу і методів пізнання в соціальній роботі. Такі дослідження дають орієнтири для проведення спеціально-наукових досліджень, спрямованих безпосередньо на соціальну дійсність.

В якості четвертого джерела методологічного забезпечення може

виступати спеціально-наукова теорія. Така теорія може мати методологічну функцію по відношенню до більш приватної теорії. Наприклад, загальна теорія і технологія соціальної роботи реалізує методологічну функцію по відношенню до дослідницької роботи в галузі особистих методик, у тому числі правових, забезпечуючи єдність підходу до вивчення змісту, форм і методів. П'ятим і головним джерелом є методологічна рефлексія – роздуми майбутнього фахівця соціальної роботи про застосовування способів наукового пізнання.

Як зазначалося раніше, формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників має бути забезпечено також високим рівнем організаційно-управлінської діяльності, найважливішими результатами якої є володіння студентами експертними способами діяльності, здатність до розробки і реалізації проектів розвитку практики соціальної роботи, володіння навичками самоуправлінської діяльності.

Формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників має бути забезпечено також високим рівнем організаційно-управлінської діяльності, найважливішими результатами якої є володіння студентами експертними способами діяльності, здатність до розробки і реалізації проектів розвитку практики соціальної роботи, володіння навичками самоуправлінської діяльності.

Процес управління професійною підготовкою студентів виступає одночасно як циклічний і безперервний, що створюється одночасним і послідовним виконанням багатьох циклів управління. Управлінський цикл починається з постановки цілей і визначення задач, а завершується їх розв'язанням, досягненням поставленої мети. Ефективне управління процесом навчання майбутніх соціальних працівників можливе при виконанні певних вимог; 1) формулювання цілей навчання; 2) встановлення вихідного рівня (стану) керованого процесу; 3) розробки програми дій, що передбачає основні перехідні стани процесу навчання; 4) отриманні за певними параметрами інформації про стан процесу навчання (зворотний зв'язок); 5) переробки інформації, отриманої по каналу зворотного зв'язку, вироблення та внесення в навчальний процес коригувальних впливів.

У зв'язку зі зміщенням акцентів у бік самоврядування зазнає істотні зміни і характер взаємин між студентом та викладачем, удосконалюються психолого-педагогічні механізми управління навчання. Цілісність освітнього процесу полягає в не перериваній взаємодії його суб'єктів, в центрі якого знаходиться студент, нерозривно пов'язаний викладачем через певні відносини, завдяки яким на виході ми отримуємо студента із заданими якостями.

Методичне забезпечення покликане зорієнтувати студента у змісті навчального процесу і найбільш ефективних методах його здійснення. Воно спрямоване на вдосконалення методики викладання, інновації в

методах навчання і його ефективний контроль.

До методичного забезпечення відносять наявність підручників і навчальних посібників, навчальних програм з курсів (дисциплін), планів семінарів, методичних вказівок до виконання практичних, контрольних, курсових та інших робіт, методичних рекомендацій з організації самостійної роботи та вивченню окремих дисциплін.

Питання ефективності професійної підготовки, спрямованої на формування правової компетентності студентів, невіддільні від кадрового забезпечення даного процесу. Необхідно відзначити високий професіоналізм професорсько-викладацького складу, який беруть активну участь у правовому навчанні майбутніх соціальних працівників.

На базі **загальних умов** реалізується група **педагогічних умов**, які відображають особливості педагогічного процесу формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників.

До даних умов відносяться: формування правових знань, умінь і навичок; різноманітність змісту, форм і методів інтерактивного навчання, орієнтація на специфіку правової підготовки майбутніх соціальних працівників; розробка моделі формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників, зміст якої відповідає вимогам реальної ситуації і сучасному рівню розвитку наукового знання; створення нового освітнього середовища, в якому передбачається раціональне поєднання всіх сукупностей інтерактивних форм і методів навчання.

До групи специфічних умов, ми відносимо; доведення до кожного студента ідей, принципів, понять, актуальності, пріоритетності, практичного значення формування правової компетентності; спеціальне методичне забезпечення законодавчо-правовими актами регіонального значення з питань соціального забезпечення; розробка й впровадження в навчальний процес освітнього закладу методичних рекомендацій з конкретної дисципліни; наявність професійно спрямованого освітньо-розвивального середовища; створення в процесі організації і здійснення професійної підготовки ефективних емоційних стимулів; наявність професійного зразка особистості педагога; досвід практичних відносин та юридичних дій в галузі соціальної роботи; наявність сформувався рефлексивної позиції у майбутніх соціальних працівників.

В процесі роботи виявляється мотивація студентів до формування правової компетентності в рамках професійної підготовки. В рамках занять обговорюється поняття “правова компетентність” соціального працівника, його значення, асоціації, пов’язані з даним поняттям. Проводиться діалог з питання про те, чи повинен соціальний працівник бути обізнаним в даній галузі, розкриває сутність поняття “правовідносини з соціальної роботи”, “соціальне забезпечення”, “соціальна допомога”, “соціальний захист”, їх зміст і підстави виникнення.

Формування правової компетентності майбутніх соціальних

працівників в більшій мірі відбувається в результаті використання інтерактивних форм і методів навчання.

Досвід практичних дій є умовою, яка робить найбільший вплив на формування правової компетентності майбутніх фахівців, базою для реалізації ділової співпраці, коли починає пробуджуватися інтерес до самостійної професійної діяльності.

Співпраця студентів, майбутніх фахівців, з практиками дозволяє розвивати і збагачувати правову компетентність та робити процес професійної підготовки більш ефективним.

Важливою специфічною умовою успішності процесу формування правової компетентності студентів є наявність рефлексивної позиції у майбутніх соціальних працівників. Рефлексія визначає ставлення спеціаліста до самого себе як до суб'єкта діяльності, передбачення себе в конкретній робочій ситуації. Здатність порівнювати, зіставляти власне бачення себе з оцінками інших учасників взаємодії допомагає соціальному працівнику усвідомити, як він насправді сприймається і оцінюється іншими людьми.

Виявляючи сукупність педагогічних умов успішності формування правової компетентності в процесі професійної підготовки соціальних працівників, не можна не відзначити необхідність виконання певних дидактичних умов, які детально розглядалися багатьма відомими вченими-педагогами.

На думку І. П. Підласого дидактичні умови в комплексі визначають "формування продуктів дидактичного процесу" [10].

До них відносяться чотири **генеральні умови** (фактора): навчальний матеріал; організаційно-педагогічний вплив; здатність до навчання студентів; час. Генеральний фактор "навчальний матеріал" містить у своєму складі два комплексних (об'єктивна інформація, дидактична обробка), шість загальних (зміст, кількість, якість, форма, структура, спосіб викладу) і понад п'ятдесят причин загального характеру [10].

Продуктогенні причини, що об'єднуються генеральним фактором "організаційно-педагогічний вплив", характеризують діяльність викладачів, "якісні рівні організації навчального процесу та умови педагогічної праці". У його складі виділяються два комплексних фактора: організаційно-педагогічний вплив на заняттях і вплив з навчальними цілями поза навчальних занять. У перший з них входять такі загальні чинники: методи викладання і навчання, організаційні форми, навчальні ситуації, працездатність педагога, працездатність студентів, контроль і перевірка результатів роботи (в тому числі загальна і середня частота контролювання), тип і структура навчального заняття, практичне застосування набутих знань і вмінь, застосування засобів навчання, обладнання навчального процесу, умови навчання (у тому числі санітарно-гігієнічні, психофізіологічні, етичні, організаційні). Третій генеральний

фактор – “здатність до навчання студентів” – це здатність (придатність) соціальних працівників до навчання і “можливість досягнення ними запроєктованих результатів у встановлений час” [7].

У ньому також виділяються два комплексних фактора: здатність учитися на заняттях і здатність до навчання у позаурочній діяльності. Перший з них включає такі, наприклад, загальні чинники, як рівень загальної підготовки студентів, здатності до оволодіння певним навчальним матеріалом, загальні здібності до навчально-пізнавальної діяльності, загальні характеристики уваги, особливості мислення студентів при вивченні конкретного навчального предмета, загальні характеристики мислення, психологічна установка на свідоме і міцне засвоєння навчального матеріалу, мотивація навчання, темпи засвоєння знань, умінь, здоров'я соціальних педагогів. У складі другого комплексного фактора серед інших вказані працездатність і стан здоров'я. В четвертому генеральному факторі – “Час” – виділяються витрати часу безпосередньо на занятті і витрати часу на самопідготовку [8].

До них відносяться час сприйняття первинного засвоєння знань, закріплення і зміцнення вивченого, періодичність контролювання, повторення й закріплення, час, що минув після завершення навчання, час збереження інформації в пам'яті в відповідності з цільовою установкою та ін.

Ґрунтуючись на класифікації І. П. Підласого, ми можемо зробити висновок, що для об'єктивного аналізу процесу формування правової компетентності студентів соціальна робота – необхідний облік впливу всіх причин (умов) професійної підготовки працівників даної сфери діяльності. Ми пропонуємо класифікувати умови ефективності формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників в залежності від того, до якого структурного компоненту педагогічної системи вони відносяться. Тоді до першої групи умов, а саме пов'язаних з метою педагогічної системи, можна віднести такі, наприклад, як відповідність поставленої мети професійним і особистісним особливостям студентів, наступність цілей систем різних рівнів. “Правильно поставлені цілі мають визначальне значення в організації успішної діяльності” [11].

Друга група, що відноситься до навчальної інформації, включає такі умови, як зміст, кількість і якість навчального матеріалу, спосіб, структуру, доступність його викладу й інші причини, що включаються І. П. Підласим в генеральний фактор “навчальний матеріал” [10, с. 12].

Третя група умов, пов'язана із засобами педагогічної комунікації, може включати методи і прийоми викладання та навчання, застосування інтерактивних методів навчання.

До четвертої групи належать умови, які характеризують студентів як суб'єктів педагогічного процесу: рівень загальної підготовки, здатності до навчально-пізнавальної діяльності, професійні вміння та навички,

працездатність та інші умови, що включаються І. П. Підласий до складу генерального фактора вносить “здатність до навчання студентів” [12], які аналізовані Ю. К. Бабанським як внутрішні компоненти реальних навчальних можливостей [1].

П'ята група, яка містить умови, що стосуються викладача та студента складається з таких причин, як рівень педагогічної підготовки соціального працівника, рівень його знань з навчального курсу, працездатність, особистісні характеристики.

До шостої групи, входять співвідношення з результатом діяльності педагогічної системи, очевидно, відносяться умови, що забезпечують ефективність зворотного зв'язку в педагогічному процесі: форми контролю, його періодичність, потреба в результатах контролю для коригування ходу навчального процесу. Запропонована класифікація дозволяє повно і всебічно аналізувати те чи інше явище, що впливає на хід і результат педагогічного процесу, спрямованого на формування правової компетентності студентів.

Використана література:

1. *Бабанский Ю. К.* Интенсификация процесса обучения [Текст] / Ю. К. Бабанский. – М. : Знание, 1987. – 78 с.
2. *Боровкова Е. Е.* Формирование межкультурных коммуникативных умений будущего учителя : дис. ... канд. пед. наук / Е. Е. Боровкова. – Челябинск, 1996. – 199 с.
3. *Кулюткин Ю. Н.* Творческое мышление в профессиональной деятельности // Вопросы психологи. – 1986. – № 2. – С. 24-26.
4. *Кутеева В. П.* Личность и ее развитие в процессе обучения / В. П. Кутеева. – Саранск : Изд-во МГУ им. Н. П. Огарева, 1996. – 256 с.
5. *Маркова А. К.* Психология профессионализма. – М., 1996. – 398 с.
6. *Орлов В. И.* Процесс обучения: средства и методы [Текст] / В. И. Орлов ; Моск. ун-т потребит. кооп. – М., 1996. – 164 с.
7. Педагогика [Текст] / под ред. Г. Нойнсра, Ю. К. Бабанского. – М. : Педагогика, 1984. – 366 с.
8. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / О. М. Пехота та ін. – К. : В-во А.С.К., 2003. – 240 с.
9. *Подласый И. П.* Педагогика [текст]: учеб. пособие для высш. пед. учеб. заведений / И. П. Подласый. – М. : ВЛАДОС; Просвещение, 1996. – 630 с. – ISBN 5-09-007344-9.
10. *Подласый И. П.* Педагогика [текст]: новый курс: учеб. пособие. – В 2 кн. – Кн. 1. Общие основы. Процесс обучения / И. П. Подласый. – М. : ВЛАДОС, 2003. – 576 с. – ISBN 5-691-00175-2.
11. Социальная работа: теория и практика : учебное пособие / отв. ред. доктор ист. наук, проф. Е. И. Холостова, доктор ист. наук, проф. А. С. Сорвина. – М. : ИНФРА – 2002. – 358 с.
12. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
13. *Философская энциклопедия* : в 5 т. / [под ред. Ф. В. Константинова]. – М. : Сов. Энцикл., 1970. – Т. 5. – 740 с.
14. *Якиманская И. С.* Проектирование личностно-ориентированной системы обучения: принципы, проблемы, решения. – М., 1994. – 205 с.

References:

1. *Babanskiy Yu. K.* Intensifikatsiya protsessa obucheniya [Teksti] / Yu. K. Babanskiy. – М. : Znanie, 1987. – 78 s.

2. *Borovkova Ye. Ye.* Formirovanie mezhkulturnykh kommunikativnykh umeniy budushchego uchitelya : dis. ... kand. ped. nauk / Ye. Ye. Borovkova. – Chelyabinsk, 1996. – 199 s.
3. *Kulyutkin Yu. N.* Tvorcheskoe myshlenie v professionalnoy deyatel'nosti //Voprosy psikhologii. – 1986. – № 2. – S. 24-26.
4. *Kuteeva V. P.* Lichnost i ee razvitiye v protsesse obucheniya / V. P. Kuteeva. – Saransk : Izd-vo MGU im. N. P. Ogareva, 1996. – 256 s.
5. *Markova A. K.* Psikhologiya professionalizma / A. K. Markova. – M., 1996. – 398 s.
6. *Orlov V. I.* Protseess obucheniya: sredstva i metody [tekst] / V. I. Orlov ; Mosk. un-t potrebit, koop. – M., 1996. – 164 s.
7. *Pedagogika [tekst] / pod red. G. Noynsra, Yu. K. Babanskogo.* – M. : Pedagogika, 1984. – 366 s.
8. *Pidgotovka maibutnoho vchytelia do vprovadzheniya pedahohichnykh tekhnolohii : navch. posib. / O. M. Piekhota ta in.* – K. : V-vo A.S.K., 2003. – 240 s.
9. *Podlasyy I. P.* Pedagogika [tekst]: ucheb. posobie dlya vyssh. ped. ucheb. zavedeniy / I. P. Podlasyy. – M. : VLADOS; Prosveshchenie, 1996. – 630 s. – ISBN 5-09-007344-9.
10. *Podlasyy I. P.* Pedagogika [Tekst]: novyy kurs : ucheb. posobie. – V 2 kn. – Kn. 1. Obshchie osnovy. Protseess obucheniya / I. P. Podlasyy. – M. : VLADOS, 2003. – 576 s. – ISBN 5-691-00175-2.
11. *Sotsialnaya rabota: teoriya i praktika : Uchebnoe posobie / otv. red. doktor ist. nauk, prof. Ye. I. Kholostova, doktor ist. nauk, prof. A. S. Sorvina.* – M. : INFRA – 2002. – 358 s.
12. *Sotsialna pedahohika : mala entsyklopediia / za ah. red. prof. I. D. Zvierievoi.* – K. : Tsentr uchbovoi literatury, 2008. – 336 s.
13. *Filosofskaya entsiklopediya : v 5 t. / pod red. F. V. Konstantinova.* – M. : Sov. Entsikl., 1970. – T. 5. – 740 s.
14. *Yakimanskaya I. S.* Proektirovanie lichnostno-orientirovannoy sistemy obucheniya: printsipy, problemy, resheniya / I. S. Yakimanskaya. – M., 1994. – 205 s.

МЕКШУН А. Д. Характеристика основных педагогических условий формирования правовой компетентности будущих социальных работников.

В статье рассматриваются основные педагогические условия формирования правовой компетентности будущих социальных работников, определено и обобщено ряд условий, которые способствуют формированию правовой компетентности у будущих социальных работников.

Ключевые слова: *правовая компетентность, условия, педагогические условия, формирование правовой компетентности.*

MEKSHUN A. D. Description of basic pedagogical terms of forming of legal competence of future social workers.

The article discusses the main pedagogical conditions of formation of legal competence of the future social workers, defined and summarized a number of conditions, contribute to the formation of legal cator competent advice in future social workers.

Keywords: *legal competence, conditions, pedagogical conditions, formation of legal competence.*